

ANITA STAŠULĀNE

SAKRĀLĀS TELPAS FENOMENOLOĢIJA – TIBETA TEOSOFU SKATĪJUMĀ

Sakrālā telpa ir būtiska reliģiskās sistēmas sastāvdaļa, jo tā sniedz iespēju saskarei ar dievišķo, respektīvi, sniedz iespēju gūt reliģisko pieredzi, piemēram, Svētajā zemē, Mekā utt. Postmodernisma laikmetā, kad rodas jauna reliģiskā, precīzāk – parareliģiskā sistēma (*New Age* jeb Jaunā ēra), vērojams arī jaunas sakrālās (parasakrālās) telpas veidošanās process, kam ir visai ilga priekšvēsture. Lai izprastu, kāpēc postmodernisma *axis mundi* ir Himalaji, konkrētāk, – Tibeta, kur garīgumu ir devies meklēt ne viens vien intelektuālis arī no Latvijas, ar analītisko metodi piedāvāju aplūkot teosofu skatījumu uz Tibetu Himalaju sakralizācijas kontekstā.

Tibetas sakralizācijas priekšvēsture

Tibetas sakralizācijas procesu ir veicinājusi Helēnas Blavatskas (1831.–1891.) mācība par *mahātāmām* jeb Himalaju skolotājiem, kas viņai esot dāvājuši slepenu doktrīnu. Tomēr jāatzīst, ka ideja par Austrumiem kā gudrības avotu¹ ir pastāvējusi krietnu laiku pirms H. Blavatskas, piemēram, Voltērs bija pārliecināts, ka reliģijas saknes ir meklējamas Indijā; Šlēgelis uzskatīja, ka cilvēces kultūras un reliģijas šūpulis ir kārts Indijā; Šopenhauers apgalvoja, ka Jaunās Derības idejas ir mantotas no Indijas: Jēzus esot mācījis no Ēģiptes priesteriem, kas nākuši no Indijas. Šādā Rietumu kultūras kontekstā gluži likumsakarīgi arī H. Blavatskas brālība nāk no tās pašas puses – no Austrumiem.

Kāpēc H. Blavatskas garīgie skolotāji savu mājvietu Austrumos ir raduši tieši Tibetā – Himalajos? Kopš 19. gs. vidus Rietumos bija pārņēmusi īpaša interese par Ķīnu, Mongoliju un Tibetu – uz šīm zemēm devās neskaitāmi ceļotāji², kas, atgriezušies dzimtenē, publicēja savu ceļojumu aprakstus. Klajā nāca iespaidīgs ceļojumu grāmatu skaits, ko varētu dēvēt par iztēles ģeogrāfiju, kas ir veicinājusi Himalaju sakralizācijas procesu.

Neskaitāmo ceļojumu aprakstu vidū īpaša nozīme ir franču misionāra lācaristu tēva Evarista Ika (*Evarist Huc*) grāmatai *Souvenire d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine, pendant les années 1844, 1845 et 1846 (Atmiņas par ceļojumu uz Tartariju, Tibetu un Ķīnu 1844., 1845. un 1846. gadā)*, kas bija tulkota daudzās Eiropas tautu valodās, tātad – pieejama ikvienam interesentam Rietumos. E. Ika ceļojumu aprakstam ir svarīga nozīme Tibetas sakralizācijas procesā, jo tieši viņš savā grāmatā³ vēstīja tibetiešu ticējumu, ka Himalajos mītot kādas garīgas būtnes vārdā *kelani*.

Iepazinies gan ar H. Blavatskas mācību par garīgajiem skolotājiem, gan ar E. Ika ceļojumu aprakstu, pasauleslavenais krievu filosofs Vladimirs Solovjovs ir norādījis: “.. *хотя сообщения таинственныхъ загималайскихъ братьевъ и имеютъ подложный характеръ, но само это братство такъ называемыхъ “махатм” едва-ли есть чистый мифъ.*”⁴ V. Solovjovs uzskatīja, ka H. Blavatskas *mahātmas* ir tie paši *kelani*, par kuriem ir rakstījis franču misionārs E. Iks. Par to, vai H. Blavatska ir lasījusi E. Ika darbu, nav ne mazāko šaubu, jo savā grāmatā *Isis Unveiled*⁵ viņa ir atstāstījusi lācaristu tēva vēstījuma spilgtākās detaļas, piem., par lamas austrālā ķermeņa lidojumu uz attālo klosteri. Tas ir spilgts piemērs, cik radoši H. Blavatska ir spējusi izmantot ceļotāju stāstus⁶, lai radītu savu doktrīnu.

To, ka H. Blavatskas garīgie skolotāji savu mājvietu Austrumos ir raduši tieši Tibetā, šķiet, ir ietekmējis arī Emanuels Svēdenborgs (1688.–1772.). Lai gan viņš pats nav dibinājis jaunu reliģiju⁷, E. Svēdenborga darbos⁸ paustās idejas ir iedvesmojušas neskaitāmus jauno reliģisko kustību dibinātājus, jo viņš ir licis pamatus subjektīvai reliģijai, kas balstās “tiešos” kontaktos ar neredzamām garīgām būtņēm. Tā kā E. Svēdenborga idejas ir pavērušas ceļu arī Jaunās ēras (*New Age*) “garīgumam”, viņu varam dēvēt par mūslaiku subjektīvās reliģiozitātes “patriarhu”.⁹

E. Svēdenborga vīzijas par Kristus neredzamo atnākšanu 1757. gadā un jaunās ēras sākumu 1770. gadā var uzskatīt par *New Age* ideju pieteikumu. Zviedru zinātnieku ir iedvesmojušas Atklāsmes grāmatas rindas: “*Un es redzēju svēto pilsētu, jauno Jeruzalemi, nonākot no debesīm, no Dieva, sagatavotu kā greznotu līgavu savam vīram.*” (Atkl 21,2) Uzskatot, ka visas pastāvošās reliģiskās sistēmas ir nepilnīgas, un pieņemot, ka jaunā Jeruzaleme ietver ikvienas doktrīnas dziļāko mācību, E. Svēdenborgs paziņoja, ka tuvojas patiesība – patiesā atklāsmē, patiesā kristietībā, ar kuru 1770. gadā iestāšoties jauna ēra.

Iespējams, ka H. Blavatska ir iepazinusies ar E. Svēdenborga darbiem samērā agri, jo bibliotēkā, kuru bija mantojusi H. Blavatskas vecmāmiņa, kas audzināja savu mazmeitu, bija atrodamas arī E. Svēdenborga grāmatas¹⁰. Ņemot vērā pašas H. Blavatskas atzišanos, ka “no visiem mistiķiem Teosofiju visvairāk ir ietekmējis, protams, Svēdenborgs”¹¹, varam pieņemt, ka E. Svēdenborga aicinājumam meklēt “zudušo vārdu” pie Tibetas gudrajiem tiešām ir bijusi nozīmīga loma Tibetas sakralizācijas procesā.

Tibetas sakralizācija Rērihu mācībā

20. gs. Tibetas sakralizācijas procesu ir sekmējis Nikolaja Rēriha (1874.–1947.) un Helēnas Rērihas (1879.–1955.) dibinātais teosofijas atzars – *Agni joga* jeb Dzīvā ētika. Nevēloties biedroties ar tiem, kas pretendēja uz H. Blavatskas mācības turpinātāju lomu, Rērihi asi kritizēja viņu darbus, to skaitā pēc Teosofijas biedrības dibinātājas nāves izdoto trešo *Slepenās mācības* sējumu. Rērihi uzsvēra, ka ikvienā laikmetā Lielie Skolotāji izvēlas tikai vienu vai divas personas, kam atklāt mācības nākošo pakāpi, un paziņoja, ka tieši viņiem esot uzticēts “*Dzīvās ētikas mācības okeāns*”.

Lai gan īsti nav zināms, kad N. Rērihs kļuva par Teosofijas biedrības locekli, dzejoļu krājums *Цветы Мории (Moriņas ziedi)* liecina, ka tā tapšanas laikā (1916.–1921.) viņš bija dedzīgs H. Blavatskas mācības piekritējs. Jau grāmatas nosaukums vien atspoguļo N. Rēriha pārliecību, ka H. Blavatskas skolotāji – viens no tiem vārdā Morija – tiešām eksistē un savus izredzētos apvelta ar atklāsmēm. Savukārt H. Rēriha ne vien tulkoja krievu valodā H. Blavatskas *Slepeno mācību*, bet arī publicēja 15 grāmatas¹² ar atklāsmēm, proti, *Agni jogu* jeb Dzīvās ētikas mācību, ko viņa teicās saņēmusi no skolotāja Morijas (1920.–1938.).

Sekojojot H. Blavatskas pēdās, Rērihi apgalvoja, ka Lielie Skolotāji mīt kādā slepenā vietā Himalajos un rūpējoties par Zemes evolūciju. “*Īstie cilvēces pestītāji*” esot Himalaju gudrie, *mahātmas*¹³ jeb Skolotāji – Lielā Baltā Brālība. Sasnieguši augstāko evolūcijas pakāpi uz Zemes, kādas citas Saules sistēmas planētas vai ārpus tās, reinkarnējoties Skolotāji brīvprātīgi atgriežoties uz Zemes, lai vadītu augstāko attīstības pakāpi nesasnējušo cilvēku evolūciju.

Atsaucoties uz dažādu tautu nostāstiem par gigantiem, sniega cilvēkiem, pazemes pilsētām vai nogrimušām pilīm, kurās mīt kāda īpaša tauta, N. Rērihs

apgalvoja, ka Skolotāji esot apmeklējuši cilvēci jau tās rītausmā. Arī eņģeļi, kas minēti Bibelē, esot Skolotāji jeb *mahātmas*.

Skolotāji mīt Himalajos – tieši šīs pārliecības dēļ N. Rēriha gleznās dominē kalni, kas simbolizē garīgo pasauli, kura atklājas tikai tiem, kas ir sasnieguši noteiktu garīgās attīstības pakāpi. Skolotāji vēro cilvēci, gaidot brīdi, kad tā nobriedis jaunai garīgās attīstības pakāpei. Pienākot šim mirklim, to apciemo Gudrības vēstneši – Lielie Skolotāji, kas iemiesojoties top par jaunas reliģijas dibinātājiem, jaunas valsts izveidotājiem vai filosofiem. Šī iemiesošanās ir upuris, jo viņiem ir jāatsakās no *“ugunīgās pasaules”* un jādodas fiziskās matērijas pasaulē. Lielie Skolotāji šo upuri uzņemas labprātīgi – viņi nāk brīdināt, vēstīt jaunu mācību, palīdzēt ar padomu.

Himalaji – gara evolūcijas mērķa simbols

Gleznās radot savu pasauli, N. Rērihs atzīstas: *“Mēs tiešām ļoti mīlam kalnus. Mūsu pašu veidotā planēta būtu ļoti, ļoti kalnaina.”*¹⁴ Pirmām kārtām N. Rērihs sajūsminās par kalnu neatkārtojamo skaistumu: *“Visapkārt – dziļš klusums, vesels sniegiem klātu virstoņu amfiteātris. Pērļaino toņu smalkums, līdz šim brīdim neredzēts.”*¹⁵ Turklāt, saskaroties ar īpašo Himalaju skaistumu, N. Rērihs atzīst: *“Kad mēs raugāmies uz skaisto sniegotu galotni, mums kļūst saprotams šo svētku gars, jo skaistuma dievināšana ir šo cēlo jūtu pamatā. Kalnieši izjūt skaistumu. Viņi izjūt patiesu lepnumu par to, ka viņiem pieder šīs neatkārtojamās sniegotās virsotnes – pasaules milži, mākoņi, musonu migla. Vai tas nav tikai brīnumskaists priekšgars pirms lielās Mistērijas vai aiz Kinčendžangas?”*¹⁶ N. Rēriha skatījumā kalnu skaistums spēj pietuvināt cilvēku bezgalīgajam Noslēpumam, respektīvi, kalni liecina par Augstāko Realitāti.

Atsaucot atmiņā N. Rēriha gleznu kompozīciju, jāuzsver, ka neskaitāmās gleznās Himalaji ir attēloti kā divas pasaules, ko vienu no otras nošķir mākoņi: priekšplānā – zeme, aiz tās – mākoņu jūra, virs kuras paceļas spožas kalnu virsotnes. Tā kā *“Visaugstākajos kalnos mīt Vispārākais,”*¹⁷ N. Rērihs dodas *“.. uz Himalajiem kā pie dziļākā altāra, kur cilvēka gars visciešāk pienāk [pietuvojas, raksta autore precizējums] dievišķībai.”*¹⁸ Tā kā N. Rēriha dzīves laikā alpīnistiem vēl neizdevās sasniegt Everestu, mākslinieks aicina atminēties senos pravietojumus, kuros ir apgalvots, ka svētās virsotnes nekad netiks sasniegtas.¹⁹ Savukārt pašu Rērihu mācībā ir atrodams jauns pravietojums, kas attiecas tieši uz Everestu: *“No human foot shall set its traces*

on My Summit²⁰. *The audacity of the dark ones shall not surmount! The light of the moon shall not endure! But the sun rays shall touch the Peak.*"²¹

Tā kā daudzas ekspedīcijas beidzās neveiksmīgi, N. Rērihs secina, ka Everests atraida kāpējus, un atminas kāda lamas teikto: *"Jūs, Rietumu ļaudis, vienmēr sapņojat uzkāpt Everestā ar smagiem zābakiem kājās, bet mēs sasniedzam šīs pašas augstienes un vēl tālākas virsotnes bez grūtībām. Nepieciešams tikai domāt, mācīties, atcerēties un zināt, kā apzinīgi uztvert visus savus pārdzīvojumus smalkā ķermeņa apvalkā."*²²

Zīmīgi, ka N. Rēriham *"skumji ir šķirties no kalniem."*²³ Tās nav emocijas vien. Kad kalni vairs nav redzami, viņš iesaucas: *"Kalni aizgājuši sirmajā, pelēkāajā miglā. Kā lai dzīvo un uz ko lai vērs skatienu?"*²⁴ Varam apgalvot, ka N. Rēriha teosofiskajā sistēmā kalni ir garīgās orientācijas centrālais punkts. Kalni simbolizē garīgo pasauli, kura šķirta no zemes pasaules, tomēr sasniedzama tiem, kas tiecas pēc Augstākās Realitātes, respektīvi, N. Rēriha darbos kalni ir garīgās apgaismības meklējumu simbols, bet kalnu virsotne – gara evolūcijas mērķa simbols.

Himalaji – atklāsmes avots

Tā kā mākslinieks ir attēlojis nevis abstraktus, bet gan konkrētus kalnus – Himalajus, jāņem vērā vēl kāds kalnu simbola aspekts. N. Rērihs uzskatīja, ka uz Himalajiem *".. nāca lielie vientuļnieki .. Šeit ir visas apziņas sprieguma stadijas,"*²⁵ respektīvi, Himalajos ir radušās visas pasaules reliģijas:

1) Himalajos ir radies hinduisms: *"Šajās vietās, kur izkristalizējusies Rigvēdas gudrība, kur staigājuši paši Mahātmas, šeit kalnu grotās un virsotnēs sakrāts cilvēka domas spēks."*²⁶

2) Himalaji ir budisma svētā zeme: *"Svētītais Buda devās ceļojumā uz Himalajiem, lai iegūtu apgaismību. Te, leģendārās svētās stupas tuvumā, visiem dieviem klātesot, Izredzētais guva savu apgaismību."*²⁷

3) N. Rērihs ir pārliecināts, ka Jēzus jaunības gados ir bijis Indijā, kur viņu ir pienācīgi novērtējuši Indijas gudrie, no kuriem tad arī viņš esot guvis gudrību.²⁸

Rērihu teosofiskajā sistēmā kalni ir augstāko enerģiju aktivitātes zona, tāpēc visiem *"lielajiem apustuļiem"* ir bijis nepieciešams neaizstājama Himalaju starojums.²⁹ Vēstures gaitā cilvēki ir arvien vairāk pievērsušies materiālajām lietām, atstājot novārtā garīgās vērtības, bet Gudrība ir saglabāta slepenās vietās – kalnos, no kuru virsotnēm tā arī staro: *"Все народы*

знают, что место Святых людей на горах, на вершинах. От вершин откровение."³⁰

Lai arī Helēna Rēriha savās vēstulēs ir atzīmējusi, ka nekad netiks izpausta "galvenās Citadeles"³¹ precīza ģeogrāfiskā atrašanās vieta, N. Rērihs apgalvo, ka tieši Transhimalajai bijuši *mahātmu* "šūpulis"³². Tālab *mahātmas* tiek dēvēti par "Lielās Himalaju Vienkopas Skolotājiem"³³.

Tā kā N. Rērihs Himalajiem ir piešķīris sakrālu vērtību – "Мировая Сокровищница Духа,"³⁴ savās apcerēs viņš bieži atsaucas uz Gudrību, kas saglabāta augstu Himalaju kalnos, un uz šīs Gudrības sargātājiem – viedājiem Himalaju *mahātmām*.

Himalaji – transformācijas vieta

No Krievijas izceļojuši uz Ameriku, kur arī sākuši savas mācības sludināšanu, visbeidzot Rērihi pārceļas uz Indiju. Lai arī N. Rērihs turpināja intensīvi ceļot līdz pat 30. gadu beigām, kopš 1928. gada par viņu ģimenes pastāvīgo mājvietu kļuva Kulu ieleja, kas atrodas Pandžabas ziemeļos – Rietumhimalaju pakājē.

Kāds ir bijis dzīves vietas maiņas iemesls? N. Rērihs raksta: "Un ir brīnišķīgi apzināties, ka vientuļā pasaules malā jūs esat lielākā drošībā nekā Rietumu pilsētu ielās."³⁵ Tomēr tas nebūtu jāuzskata par galveno dzīves vietas maiņas iemeslu, jo Rērihi uzskata, ka Himalaju nemitīgā strāva attīra cilvēka garu. Helēna Rēriha raksta, ka apziņas paplašināšanai, augstāko centru atvēršanai ir nepieciešami "augstkalnu apstākļi."³⁶ Tātad tikai Himalajos ir rodami gara evolūcijai nepieciešamie apstākļi, un šī iemesla dēļ Rērihi arī ir pārcēlušies uz Himalaju pakāji.

Turpinot rakstīt *Agni jogas* jeb Dzīvās ētikas mācību, Helēna Rēriha lūkojās uz kalnu smailēm, kas atgādināja burtu "M". Viņa šīs virsotnes dēvēja par "M–kalnu." Jaņem vērā Helēnas Rērihas paziņojums: "„ mūsu Ašrams atrodas visnenākajā un vissvētākajā Ārjāvartas kalnu ielejā."³⁷ Savukārt N. Rērihs uzskatīja, ka "patiesībā viss, kas saistīts ar Himalajiem, atklāj dižo Meru Kalna – pasaules centra – simbolu."³⁸ Šī iemesla dēļ, savas vēstules un apcerējumus N. Rērihs noslēdz ar sveicieniem no Himalajiem kā pasaules centra, Gudrības iztekas un garīgās enerģijas avota. To ilustrē šādi atvadu vārdi:

"I greet you reverently from the Himalayas."³⁹

".. илю вам с белых вершин мой искренний привет .."⁴⁰

"In the name of Culture I send you from the Himalayas my heartiest greetings!"⁴¹

*"From the snowy peaks of the Himalayas, in the name of all-embrancing and all-conquering Beauty of creativeness, in its vastest conception, I greet you!"*⁴²

*"Во имя Света и Сердца, во имя Красоты и Знания, во имя живых устоев эволюции приветствую вас от белоснежных высот."*⁴³

Himalaji N. Rēriham kalpo kā garants paša garīgajai autoritātei, par ko viņš ir sapņojis jau sen. Ņujorkā Grieķu pareizticīgo baznīcas tēvs Lācars "уверяет меня, что я духовное лицо"⁴⁴; bet M. Teniševa, kura Krievijā N. Rēriham bija uzticējusi apgleznot baznīcu, atvadoties no mākslinieka, kas devās Centrālāzijas ekspedīcijā, viņu uzrunāja: "отче Никола".⁴⁵

Secinājumi

Himalaji, konkrētāk, Tibeta, ir tapusi par postmodernisma *axis mundi* H. Blavatskas dibinātās un Rērihu tālāk izstrādātās teosofijas iespaidā. Savukārt teosofi ir guvuši ierosmi no 19. gs. ceļotāju grāmatām, kas ir ievadījušas Himalaju sakralizācijas procesu. Neskaitāmo ceļojumu aprakstu vidū īpaša nozīme ir Evarista Ika (*Evarist Huc*) grāmatai *Souvenire d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine, pendant les années 1844, 1845 et 1846* (*Atmiņas par ceļojumu uz Tartariju, Tibetu un Ķīnu 1844., 1845. un 1846. gadā*).

20. gs. Tibetas sakralizācijas procesu ir sekmējis Nikolaja Rēriha (1874.–1947.) un Helēnas Rērihas (1879.–1955.) dibinātais teosofijas atzars – *Agni joga* jeb Dzīvā ētika. Pārliecināts, ka skolotāji mīt Himalajos, N. Rērihs par savu gleznu dominanti izvēlējās kalnus, kas viņa izpratnē ir gara evolūcijas mērķis, atklāsmes avots un cilvēka transformācijas vieta.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Skat. Batchelor S. *The Awakening of the West: The Encounter of Buddhism and Western Culture*. Berkeley, California: Parallax Press, 1993, 416 p.
- ² Skat. Barthold V. V., *La découverte de l'Asie: Histoire de l'Orientalisme en Europe et en Russie*. Paris, 1947, 367 p.
- ³ Skat. Huc E. *Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine, pendant les années 1844, 1845 et 1846*. Paris: Gaume et Cie, 1878.
- ⁴ Соловьев Вл. С. Блаватская. В кн.: Венгеров С. *Критико-биографический словарь русских писателей и ученых*, том 3-ий. СПб., 1889, с. 316.
- ⁵ Blavatsky H., *Isis Unveiled: A Master-Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*, vol. II, New York: J. W. Bouton, 1901, p. 604–605.
- ⁶ H. Blavatsku ir iedvesmojušas arī Marko Polo grāmatas, skat. Blavatsky H., *Isis Unveiled: A Master-Key to the Mysteries of Ancient and Modern Science and Theology*, vol. II, New York: J.W. Bouton, 1901, p.505.
- ⁷ E. Svēdenborgs necentās dibināt jaunu baznīcu, jo bija pārliecināts, ka viņa rakstos paustā patiesība atklāsies pati par sevi. To, ko neizdara E. Svēdenborgs pats, veica viņa sekotāji, kas pirmo reizi organizēti sapulcējās 1783. gadā. Jau pēc diviem gadiem pirmo piecu entuziastu pulciņš bija izaudzis līdz 30 locekļiem un visbeidzot izveidojās jauna reliģiska grupa *Jaunā baznīca* (1787.), kurā par mācītājiem bija iesvētīti vispirms divi metodisti, vēlāk arī pāris angļikāņi. Jāpiebilst, ka savu jauno liturģiju svēdenborgieši ir veidojuši uz angļikāņu liturģijas bāzes.
- ⁸ Plašāko un nozīmīgāko E. Svēdenborga darbu vidū ir minama divpadsmit sējumu *Arcana Coelestia* (*Debesu noslēpumi*) un divsējumu *Vera Christiana Religio* (*Patiesā kristīgā reliģija*).
- ⁹ Grāmatā *Doctrina Novae Hierosolymae de Domino* paustā ideja par slepeno iekšējo baznīcu ir iedvesmojusi daudzas okultās kustības, piemēram, šī ideja ir *Ordo Templis Orientis* doktrīnas pamatā. Viens no ordeņa dibinātājiem bija Rūdolfs Šteiners, kura sekotāju vidū bija arī A. Krovlejs un L. R. Habards. Kā apliecina šie uzvārdi, E. Svēdenborga idejām uzticīgais *Ordo Templis Orientis* ir celms, kura atvases ir gan neosātānisms, gan modernās ezotēriski gnostiskās kustības.
- ¹⁰ Сенкевич А.Е.П. Блаватская и Вс. Соловьев. В кн.: Соловьев Вс. С. *Современная жрица Изиды: Мое знакомство с Е. П. Блаватской и “теософским обществом”*. Москва: Республика, 1994, с. 313.
- ¹¹ Blavatsky H. *Theosophical Glossary*, London: Theosophical Publishing House, 1892, p. 316. Autores tulkojums.
- ¹² *Morijas dārza lapas I* (1924.), *Morijas dārza lapas II* (1925.), *Vienkopa* (1926.), *Agni jogas zīmes* (1929.), *Bezrobežība I* (1930.), *Bezrobežība II* (1930.), *Hierarhija* (1931.), *Sirds* (1932.), *Ugunīgā pasaule I* (1933.), *Ugunīgā pasaule II* (1934.), *Ugunīgā pasaule III* (1935.), *Aum* (1936.), *Brālība* (1937.), *Pārpasaulīgais I* (1938.), *Pārpasaulīgais II* (1939.).
- ¹³ *Mahātma* (sansk.) – ‘diža dvēsele’, apzīmējums, kurā teosofi ietver *bodhisatvas* jēdzienu.
- ¹⁴ Rērihs N. *Altajs – Himalaji: Ceļojuma dienasgrāmata*. Rīga: Vieda, 1998. 201. lpp.

- ¹⁵ Turpat. 141. lpp.
- ¹⁶ Rērihs N. *Šambala*. Rīga: Vieda, 2001. 29. lpp.
- ¹⁷ Turpat.
- ¹⁸ Turpat. 33. lpp.
- ¹⁹ Roerich N. *Himavat. Diary Leaves*, Allahabad: Kitabistan, 1946, p. 11.
- ²⁰ H. Rēriha savās vēstules ir skaidrojusi, ka tas attiecas uz Everestu. Skat. *Letters of Helena Roerich, 1929–1938*, vol. II. New York: Agni Yoga Society, 1967, p. 410.
- ²¹ *Agni Yoga*, New York: Agni Yoga Society, 1954, p. 197.
- ²² Rērihs N. *Šambala*. Rīga: Vieda, 2001. 32. lpp.
- ²³ Rērihs N. *Altajs – Himalaji: Ceļojuma dienasgrāmata*. Rīga: Vieda, 1998. 150. lpp.
- ²⁴ Turpat. 152. lpp.
- ²⁵ Turpat. 374. lpp.
- ²⁶ Rērihs N. *Šambala*. Rīga: Vieda, 2001. 129. lpp.
- ²⁷ Turpat.
- ²⁸ Tādējādi N. Rērihs atkārtoja jau agrāk pausto teosofu uzskatu, ka Jēzus ir mācījis Indijā. Annija Bezanta pat radīja savu "evanģēliju", kurā vēstīja, ka Jēzus no Nācaretes esot dzimis 100 gadus pirms tradicionāli pieņemtā laika un esot mitis esēņu kopienā tuksnesī. Tur viņš esot apguvis Austrumu ezotērisku gudrību, ko viņam atklājuši Indijas un Ēģiptes gudrie, kas apmeklējuši esēņus. Annija Bezanta sludināja, ka savas dabas 'Kristus' daļu Jēzus esot saņēmis kristību laikā, bet to zaudējis krustā sišanas brīdī. Tad Jēzus esot atgriezies un ievadījis savus mācekļus noslēpumainajā gudrībā 50 gadu garumā.
- ²⁹ Skat. Roerich N. *Himavat. Diary Leaves*, Allahabad: Kitabistan, 1946, p. 66.
- ³⁰ Рерих Н.К. *Твердыня пламенная*. Рига: Виеда, 1991, с. 197.
- ³¹ Rēriha H. *Vēstules*. Rīga: Vieda, 1998. 1. sēj., 306. lpp.
- ³² Rērihs N. *Šambala*. Rīga: Vieda, 2001. 162. lpp.
- ³³ Rēriha H. *Vēstules*. Rīga: Vieda, 1998. 1. sēj., 522. lpp.
- ³⁴ Рерих Н.К. *Держава света*. Southbury: Alatas, 1931, p. 138.
- ³⁵ Rērihs N. *Altajs – Himalaji: Ceļojuma dienasgrāmata*. Rīga: Vieda, 1998. 151. lpp.
- ³⁶ Rēriha H. *Vēstules*. Rīga: Vieda, 1998. 1. sēj., 437. lpp.
- ³⁷ Turpat. 493. lpp.
- ³⁸ Rērihs N. *Šambala*. Rīga: Vieda, 2001. 29. lpp.
- ³⁹ Roerich N. *Fiery Stronghold*. Boston, Massachusetts: The Stratford Company, 1933, p. 442.
- ⁴⁰ Рерих Н.К. *Держава света*. Southbury: Alatas, 1931, p. 131.
- ⁴¹ Roerich N. *Himavat. Diary Leaves*, Allahabad: Kitabistan, 1946, p. 26.
- ⁴² Roerich N. *Fiery Stronghold*. Boston, Massachusetts: The Stratford Company, 1933, p. 430.
- ⁴³ Рерих Н.К. *Держава света*. Southbury: Alatas, 1931, p. 156.
- ⁴⁴ Turpat. 60. lpp.
- ⁴⁵ Turpat. 224. lpp.

Anita Stašulāne
**The Phenomenology
of Sacred Space: Tibet in Theosophy**

Summary

This paper aims to examine the process of the sacralization of Tibet. In the first part, the author refers to Westerners' interest in the East which has lasted for centuries and culminated in the idea that everything of value has its origins in Asia. This idea is regarded as an important factor in the acceptance of Helena Blavatsky's view that the East is the location of sacred wisdom. The author considers Swedenborg's influence on Blavatsky's thoughts regarding the source of the idea of preservation of ancient wisdom in the Himalayas. The author clarifies the suggestion of Solovyov, who reduced Blavatsky's idea of the existence of masters in Tibet to its original source – the *Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine, pendant les années 1844, 1845 et 1846* by Huc. The *Isis Unveiled* bears witness that Blavatsky discovered ideas in the stories of Huc which later constituted the basis of her doctrine. In the second part of the article the author illustrates the process of the sacralization of Tibet encouraged by the followers of Blavatsky – Nicholas and Helena Roerich – who considered the Himalayas to be a source of revelation and a place of transformation.